

Βαβούρας Αλκιβιάδης Β1, Τελετή Καπνίσματος

Τελετή καπνίσματος ως έθιμο στις ταφικές παραδόσεις των αυτόχθονων και μη πολιτισμών

Θέμα εργασίας: Τελετή καπνίσματος:

- α. Ποιοι λόγοι μπορεί να οδήγησαν στην εφαρμογή παρόμοιας πρακτικής στα πλαίσια τόσο διαφορετικών παραδόσεων όπως αυτή των ιθαγενών Αμερικανών, των Αυστραλών Αβορίγινων και των Ιρλανδών;
- β. Ποιες είναι οιπίστεις που κρύβονται πίσω από την πρακτική αυτή σε καθεμιά ξεχωριστή κουλτούρα;

Λέξεις κλειδιά

ταφικά έθιμα, τελετή καπνίσματος, ιθαγενείς Αμερικανοί, αυτόχθονες Αβορίγινες, Ιρλανδοί, ορατότητα θανάτου

Εισαγωγή

Κάθε χώρα έχει τα δικά της έθιμα σε ό,τι αφορά την ταφή των νεκρών, τον δικό της τρόπο έκφρασης του θρήνου για τους αγαπημένους που χάθηκαν, και κάθε ένα από αυτά αποκαλύπτει τα ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά κάθε λαού ή φυλής αλλά και την «φιλοσοφία» που κουβαλούν για την ίδια τη ζωή και το θάνατο. Μερικά βέβαια από αυτά τα έθιμα, που έρχονται από μακρινές χώρες και πολύ διαφορετικούς πολιτισμούς από τον δικό μας, είναι για τους περισσότερους από εμάς αντίθετα με το χριστιανικό τυπικό, με το οποίο είμαστε εξοικειωμένοι. Στους αυτόχθονες λαούς της Αμερικής και της Αυστραλίας, αλλά και στην Ιρλανδία επικρατούν πλούσια ταφικά έθιμα που χαρακτηρίζονται τόσο από σεβασμό προς το νεκρό και τη μνήμη του όσο και από τη σκέψη να αποτραπεί ή να εξουδετερωθεί οποιοδήποτε κακό θα εμπόδιζε το ταξίδι της ψυχής του νεκρού στην άλλη ζωή.

Α΄ Μέρος

Ένα από τα σημαντικά ζητήματα που αντιμετωπίζει ο άνθρωπος είναι η αντίδραση στο θάνατο και η απαλλαγή από τα νεκρά σώματα. Το πρόβλημα ήταν σοβαρότατο, γιατί ο άνθρωπος έχανε αγαπημένα πρόσωπα χωρίς να έχει αναπτύξει ένα οργανωμένο φιλοσοφικό πλαίσιο για την τύχη της ψυχής και, φυσικά, δεν μπορούσε πλέον να εγκαταλείπει τα πτώματα, όπως γινόταν σε πολύ παλιότερες εποχές, με όλες τις συνέπειες των σωμάτων που αποσυντίθενται. Για το λόγο αυτό προσπάθησε να βρει λύσεις που θα του επέτρεπαν πρακτικά να μη προσβάλλεται από θανατηφόρες ασθένειες και παράλληλα, και το πιο σημαντικό, να ολοκληρώσει τη διαδικασία του αποχωρισμού από το αγαπημένο του πρόσωπο με σεβασμό. Πάντως οι πρακτικές που ακολούθησαν μας εντυπωσιάζουν, καθώς στόχο έχουν να μαλακώσουν την απώλεια και να φανερώσουν μια ελπίδα για μια ζωή που συνεχίζεται μετά τον φυσικό θάνατο.

Εστιάζοντας ειδικότερα στην εξέλιξη των ταφικών εθίμων στον κόσμο, η πρακτική του καπνίσματος στους ιθαγενείς Αμερικανούς, τους Αβορίγινες Αυστραλούς και τους Ιρλανδούς παρουσιάζει αναλογίες τουλάχιστον στα κύρια σημεία αυτής της ταφικής παράδοσης, αλλά προξενεί και το ενδιαφέρον μας. Η γνώση του καπνίσματος με ουσίες ίσως και ψυχοδραστικές, όπως είναι η κάνναβη, ήταν υπαρκτή ανάμεσα στις πολιτισμικές παραδόσεις. Οι άνθρωποι ενδεχομένως φρόντισαν αυτή η συνήθεια – με κάνναβη ή καπνό – να ενταχθεί στις ταφικές τελετές ως πρακτική για τελετουργικούς-θρησκευτικούς σκοπούς και ως ένα μέσο επικοινωνίας με τους θεούς ή τους νεκρούς. Μη ξεχνάμε ότι η Πυθία, αφού εισέπνεε τον καπνό από τις δάφνες κατά τη διάρκεια ενός επίσημου τελετουργικού προχωρούσε στην αποκάλυψη του

χρησμού σχετικά με το θέλημα του θεού που υπηρετούσε.¹ Είναι εκπληκτικό το γεγονός ότι, παρά τις τεράστιες αποστάσεις που χωρίζουν τους πολιτισμούς αυτούς και χρονικά και πολιτισμικά και πνευματικά, η πρακτική του καπνίσματος από τους παριστάμενους συγγενείς και φίλους που συνηθίζεται σε αυτούς τους λαούς, είναι ενταγμένες στις τελετές που συνδέονται με τον θάνατο και το ταξίδι του νεκρού στη μετά θάνατον ζωή.

Αναζητώντας τους λόγους αυτής της κοινής πολιτισμικής πρακτικής σε απομακρυσμένους πολιτισμούς είναι φυσικό να επικεντρωθούμε στο γεγονός ότι δεν υπάρχει σε αυτούς οργανωμένη θρησκεία, με τον τρόπο που λειτουργεί ο Χριστιανισμός ή το Ισλάμ.² Ιδίως στους αυτόχθονους πολιτισμούς των ιθαγενών Αμερικανών και των αυτοχθόνων της Αυστραλίας δεν επιβάλλονται οι κανόνες ή οι πεποιθήσεις που να καθορίζουν το τυπικό του πένθους ή της κηδείας μέσα από τη ματιά των ισχυρών θρησκειών – που αργότερα αυτές θα τις ισοπεδώσουν με τη δύναμη του κατακτητή και των ιεραποστόλων – αλλά ακολουθούν εκείνες τις πεποιθήσεις που ορίζει η πνευματικότητα και η φιλοσοφία τους ως αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής τους ζωής. Ένας πρόσθετος λόγος είναι ότι οι τελετουργίες της ταφής ήταν εξαιρετικά σημαντικές για αυτούς τους πολιτισμούς και ενώ μπορεί να φαίνονται σκοτεινές στους δυτικούς πολιτισμούς, διαδραμάτιζαν κρίσιμο ρόλο στην κοινωνία τους. Δεν θα μπορούσε, δηλαδή, κάποιος να παραβιάσει τις ταφικές συνήθειες, καθώς ήταν μια παράδοση που ακολουθούσαν οι προηγούμενες γενιές και θα ήταν δύσκολο να τις ακυρώσει ή να τις εξαλείψει κάποιος, φοβούμενος την αντίδραση των υπολοίπων μελών της κοινότητας, ιδίως στο ζήτημα του θανάτου που αντιμετωπιζόταν πάντα με φόβο και δέος.

Στην περίπτωση της Ιρλανδίας διαπιστώνουμε ότι, καθώς εξελισσόταν το τελετουργικό πλαίσιο του θανάτου στην κοινωνία του 19 αι, οι ταφικές παραδόσεις εμπλουτίστηκαν με νέες συνήθειες που συνδύαζαν παλιές και νέες, από τις οποίες προέκυψε ένα μείγμα παγανισμού και χριστιανισμού. Με άλλα λόγια, παρά την κυριαρχία του χριστιανισμού στο τυπικό που ακολουθείται στις νεκρικές πρακτικές ακόμη και σήμερα, διαπιστώνουμε ότι επιβιώνουν οι ισχυρές συνήθειες του λαού που έρχονται από πολύ βαθιά στους αιώνες, αναδεικνύοντας και τη δύναμη ίσως και τη λύτρωση που ασκούσε μια άλλη προσέγγιση του πένθους πέρα από τη ματιά των χριστιανών. Με λίγα λόγια, κάθε φυλή έχει τις δικές της συγκεκριμένες παραδόσεις σχετικά με τις τελετουργίες θανάτου και τις κηδείες. Όμως, μια κοινή πτυχή όλων των λαών είναι η ιδέα ότι το πνεύμα ενός ατόμου ζει μετά τον φυσικό του θάνατο και ακολουθεί το ταξίδι στη μετά θάνατον ζωή, αν και δεν υπάρχει έννοια του παραδείσου και της κόλασης. Και προς αυτή την κατεύθυνση λειτουργεί το κάπνισμα στο νεκρώσιμο τελετουργικό στους πολιτισμούς που προανέφερα.

Β΄ Μέρος

Ποιες όμωςπίστεις κρύβονται πίσω από αυτή τη συνήθεια είναι ένα ζήτημα που θα μας απασχολήσει στη συνέχεια. Συγκεκριμένα, οι ιθαγενείς της Αμερικής καπνίζουν την τελετουργική πίπα

1 Πολύ ενδιαφέρουσα παρατήρηση, που συνδέει τον καπνό με άνοδο προς τα πάνω (εξάλλου και ο καπνός των θυσιών προς τα πάνω ανέβαινε), με το χώρο των θεοτήτων, άρα και με το χώρο – για την περίπτωσή μας – στον οποίο ανεβαίνει η ψυχή.

2 Το ότι οι θρησκείες των Αβορίγινων ή των αυτοχθόνων της Αμερικής δεν μοιάζουν με το Χριστιανισμό ή το Ισλάμ, αλλά είναι περισσότερο σαμανικού-ανιμιστικού χαρακτήρα, δεν τις κάνει αυτόχρημα μη οργανωμένες (ευτυχώς που έγραψες το «με τον τρόπο που λειτουργεί...»). Γιατί θα πρέπει η οργάνωση των μεγάλων αφηγήσεων, όπως είναι οι θρησκείες, να μοιάζει μ' αυτήν στην οποία έχουμε συνηθίσει εμείς, για να την αποδεχτούμε; Κάθε λαός, στην ιστορική του πορεία, ρυθμίζει το περιβάλλον του ανάλογα με τις ανάγκες του (στην περίπτωσή μας τις ψυχικές). Αυτό δεν τις κάνει λιγότερο «εξελιγμένες» ή «απολίτιστες».

ικανοποιώντας την κοινή παραδοχή για μια μεταθανάτια ένωση και επικεντρώνονται στην παροχή όσων χρειάζεται το πνεύμα για να φτάσει με ασφάλεια στον προορισμό του. Μερικές φυλές πίστευαν ότι η επικοινωνία με τα πνεύματα του θανάτου ήταν δυνατή και ότι τα πνεύματα μπορούσαν να ταξιδέψουν από και προς τη μετά θάνατον ζωή για να επισκεφτούν τους ζωντανούς ή να μετενσαρκωθούν σε άλλα σώματα. Το κάπνισμα λοιπόν της ειδικής τελετουργικής πίπας ενσωματώνεται σε τελετουργίες κηδείας, με επικεφαλής τον γιατρό ή τον πνευματικό ηγέτη της φυλής και εξυπηρετεί αυτόν τον σκοπό. Παράλληλα κρύβεται και μια πίστη πίσω από αυτή την ενέργεια, η θέαση του θανάτου χωρίς το κάλυμμα καμιάς ωραιοποίησης, αφού είναι το τέλος της ύπαρξης. Οι παριστάμενοι μάλιστα καπνίζουν γύρω από τον νεκρό, αφού η αντιμετώπιση του θανάτου ενός αγαπημένου προσώπου δεν είναι ποτέ εύκολη και πρέπει να συνειδητοποιήσουν την απώλεια βλέποντας και αγγίζοντας τον νεκρό. Ενώ κάθε άτομο αντιμετωπίζει τη θλίψη με τον δικό του τρόπο, το πένθος στην κοινότητα φαίνεται ότι γίνεται για να βοηθήσει την ψυχή μέσω ενός εύκολου περάσματος στην επόμενη ζωή.³

Παρόμοια για τους Αβορίγινες της Αυστραλίας, η απομάκρυνση του πνεύματος του νεκρού είναι απίστευτα σημαντική. Επομένως, η διατάραξη του πνεύματος θα ήταν εξίσου επιβλαβής. Πιστεύουν επίσης στην αναγέννηση της ψυχής. Επομένως, η καθοδήγηση του πνεύματος στην επόμενη ζωή του είναι ζωτικής σημασίας. Και αυτόν τον σκοπό εξυπηρετεί το κάπνισμα, που είναι εναρκτήριο στο νεκρικό τελετουργικό. Ο σκοπός αυτής της τελετής είναι να διώξει το πνεύμα του νεκρού προς το ταξίδι προς μια άλλη, μετά θάνατον ζωή, ώστε να μπορέσει αργότερα να επιστρέψει με μετενσάρκωση ή για επίσκεψη στον κόσμο των ζωντανών. Για να το κάνουν αυτό οι πενθούντες καπνίζουν στο σπίτι του νεκρού. Οι ακόλουθες ενέργειες, όπως η τοποθέτηση ζωγραφιών στα σημεία όπου έζησε ο νεκρός, είναι για να σηματοδοτήσουν ότι αυτός πέθανε. Κατ' αυτόν τον τρόπο οι συμμετέχοντες στο πένθος, συνειδητοποιώντας τον χαμό του αγαπημένου τους πλέον νεκρού, αντί να θρηνούν, χορεύουν και γλεντούν για το καινούριο ταξίδι του. Αυτή είναι μια πίστη εντελώς αντίθετη με τη δική μας, παρά την ελπίδα για τη μεταθανάτια ζωή με την ανάσταση των ψυχών, σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία.

Με την πρακτική του καπνίσματος κατά την αγρυπνία του νεκρού σώματος στην Ιρλανδία διαπιστώνουμε αντιστοιχίες στις πεποιθήσεις, καθώς μια κηδεία είναι η αιτία για τον εορτασμό της ζωής του αποθανόντος. Τον 19^ο αι ξεκίνησε μια ιρλανδική παράδοση με την αγρυπνία του νεκρού, όπου γυναίκες έπλεναν και έντυναν τους νεκρούς, και στη συνέχεια τους τοποθετούσαν σε ένα μεγάλο τραπέζι στο κεντρικό δωμάτιο του σπιτιού με κεριά τοποθετημένα γύρω του. Το σαβανωμένο σώμα, διακοσμημένο με κορδέλα ή λουλούδια, δεν θα έμεινε ποτέ μόνο του αλλά οι άνδρες θα συμμετείχαν στο κάπνισμα καπνού μαζί, για να κοινωνικοποιηθούν τρώγοντας και πίνοντας, ώστε να κρατήσουν τα κακά πνεύματα μακριά από το σώμα. Οι γείτονες επισκέπτονταν το σπίτι του θανόντος, οι συγγενείς τους καλωσόριζαν και οι τελευταίοι εξέφραζαν τη συμπαραστάσή τους αγγίζοντας το σώμα. Κάθε άνδρας επισκέπτης αναμενόταν να πάρει μια ρουφηξιά καπνό από μια πίπα που έμεινε κοντά ή μερικές φορές πάνω στο σώμα. Οι γυναίκες δεν συμμετείχαν σ' αυτή τη διαδικασία αλλά φρόντιζαν και στόλιζαν το σώμα με έλαια και λουλούδια ολοκληρώνοντας την έκθεση του νεκρού με τον θρήνο τους.

Επίλογος

Συμπερασματικά θα διαπιστώναμε ότι κατά κάποιο τρόπο στις παραδοσιακές κοινωνίες μέσω των τελετουργιών, όπως είναι η πρακτική του καπνίσματος της πίπας ή του τσιγάρου, εκφράζεται το συλλογικό πένθος και η θέαση του θανάτου λειτουργούσε με τέτοιο τρόπο, ώστε οι άνθρωποι να εξοικειωθούν μαζί του και ίσως να καταπραΰνουν τον φόβο που ένιωθαν γι' αυτόν. Το να μοιραζόμαστε τον πόνο που

³ Γενικά το κάπνισμα της πίπας (εξάλλου και το φυτό tobacco είναι αμερικανικής προέλευσης) λειτουργεί για τους αυτόχθονες της Αμερικής ως ένα είδος εκτόνωσης των εντάσεων (βλ. και την πίπα της ειρήνης), και τί άλλο από ένταση μπορεί να προκαλεί για την κοινότητα ο θάνατος ενός μέλους της;

αφήνει πίσω της η απώλεια και ο θάνατος μάς συμφιλιώνει με τη θνητότητά μας και επομένως με την ζωή την ίδια. Τελικά σε ποιο βαθμό ο θρήνος και το πένθος μπορούν να απαλύνουν την απώλεια και με ποιες πρακτικές επιτυγχάνονται είναι κάτι που το μαθαίνουμε σε έναν πολιτισμό.

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

1. 12 ταφικές παραδόσεις από όλο τον κόσμο. Ανακτήθηκε από: <https://www.legalandgeneral.com>.
2. Θάνατος σε όλο τον κόσμο: ιθαγενείς αμερικανικές πεποιθήσεις. Ανακτήθηκε από: <https://www.funeralguide.co.uk/blog/death-around-world-native-american-beliefs>.
3. Νεκροταφείο των Αβορίγιων. Ανακτήθηκε από: <https://scholarblogs.emory.edu>.
4. Κηδείες από την Ιρλανδία: Πώς οι Ιρλανδοί αγκαλιάζουν τον θάνατο. Ανακτήθηκε από: <https://www.talkdeath.com/th>.

Γύτση Αικατερίνη Β1, T. S. Eliot, Φονικό στην Εκκλησιά

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Λαμβάνοντας υπόψη σου και το εισαγωγικό σημείωμα, τί θρηνεί ο Χορός στο απόσπασμα;
2. Ποιος είναι ο λόγος για τον οποίο ο Χορός ζητάει από τον Θωμά να επιστρέψει στη Γαλλία;
3. Ποια είναι η κατάσταση του λαού πριν από την επιστροφή του Θωμά στο Καντέρβουρυ και σε ποια κατάσταση πιστεύουν ότι θα βρεθούν μετά την επιστροφή του;
4. Ποιος είναι ο φόβος για τον οποίο μιλούν;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Ο Χορός στο συγκεκριμένο απόσπασμα θρηνεί την επιστροφή του Αρχιεπίσκοπου Θωμά, γιατί καταλαβαίνει πως κάτι κακό θα συμβεί. Ένα κακό, όχι μόνο για τον ίδιο τον Αρχιεπίσκοπο, αλλά και για όλους τους κατοίκους.
2. Ο Χορός ζητά από τον Θωμά να επιστρέψει πίσω στη Γαλλία, καθώς νιώθει να έρχεται μια καταστροφή, ένας θάνατος. Ο θάνατος του αρχιεπίσκοπου που θα επηρεάσει και τις ζωές όλων των υπόλοιπων. Βλέπουν πως οι συνθήκες δεν είναι ευνοϊκές και πως το κέρδος από την επιστροφή του είναι αβέβαιο. Οπότε του ζητούν να φύγει και να τους αφήσει να καταστραφούν ήσυχα μέσα στην ταπεινή και χωρίς νόημα ζωή τους.
3. Ο Χορός περιγράφει με λεπτομέρειες ποια ήταν η κατάσταση του λαού πριν τον ερχομό του Θωμά στο Καντέρβουρυ. Αναφέρει πως αυτά τα επτά χρόνια που έλειπε ο Θωμάς, η ζωή τους ήταν ήσυχη, με

καθημερινές δραστηριότητες και προβλήματα, χωρίς ιδιαίτερο νόημα και, κυρίως, είχαν καταφέρει να μην τους προσέχει κανείς αποφεύγοντας με αυτό τον τρόπο οποιοδήποτε κακό.

Η ζωή τους είχε δυσκολίες, βάσανα, φτώχεια, τυραννία, αδικίες, έλλειψη τροφίμων, φόρους, σκάνδαλα, αλλά και κάποτε χλιδή, επαρκή τροφή, ξύλα για θέρμανση, γιορτές, πίστη, γάμους, γεννήσεις, θανάτους, ακόμη γέλια και κουτσομπολιά.

Όλα αυτά τους έκαναν να ζουν χωρίς φόβο για το μέλλον τους· οι μόνοι φόβοι που είχαν ήταν οι προσωπικοί φόβοι του καθενός.

Μετά την επιστροφή του Θωμά, όμως, πιστεύουν πως η ζωή τους θα αναστατωθεί πάρα πολύ από έναν φόβο που πλανάται πάνω από τα κεφάλια τους, πάνω από τη ζωή όλων. Το μέλλον τους θα είναι αβέβαιο, επειδή αυτό το κακό που θα συμβεί δεν θα αφορά μόνο εκείνον, αλλά θα επηρεάσει τη ζωή όλων.

4. Ο φόβος για τον οποίο μιλούν δεν είναι συγκεκριμένος. Δεν ξέρουν τι θα γίνει. Είναι ένας φόβος μεγάλος και άγνωστος. Ένας φόβος που δε γνωρίζουν, που δεν μπορούν να κατονομάσουν. Ένας φόβος τόσο σημαντικός σαν τη γέννηση και τον θάνατο που κυριεύει τις καρδιές και το μυαλό τους. Σκέφτονται πως μπορεί ο Θωμάς να θανατωθεί και πως αυτός ο θάνατος θα καταστρέψει και τη δική τους ζωή.

Κωστούλας, Ν.-Κ. Της Αγια-Σοφιάς - Της Πάργας

ΘΕΜΑ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ “ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ” ΚΑΙ “ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ” ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΗ ΘΛΙΨΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΘΡΗΝΟ.

Ναός της Αγίας του Θεού Σοφίας

Η φυγή των Παργινών από την πόλη τους

ΕΡΩΤΗΣΗ 1η: Και τα δύο δημοτικά τραγούδια θρηνούν το χαμό πόλεων. Ποια διαφορά εντοπίζεται στον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσεται ο θρήνος στο καθένα;

Τα δημοτικά τραγούδια αποτελούν μία γνήσια έκφραση της λαϊκής συνείδησης. Για αυτό τον λόγο καλύπτουν μία ευρεία γκάμα θεμάτων που μπορεί να αφορούν την γέννηση και τον θάνατο, τη χαρά και την θλίψη, την ευτυχία και τον θρήνο. Στην περίπτωση των συγκεκριμένων ποιημάτων, η θεματική τους

ανάγεται στην απώλεια δύο ιστορικών πόλεων για τον ελληνισμό. Η άλωση της Πόλης στις 29 Μαΐου 1453 αποτελεί σταθμό στη νεότερη ελληνική ιστορία και εν γένει ίσως τη μεγαλύτερη καταστροφή που υπέστη ο ελληνισμός από την αρχαιότητα έως και σήμερα. Η “κατοχή της Πάργας” από τους Τούρκους είναι ένα άλλο τραγικό συμβάν για τους Έλληνες, αφού πρόκειται για μια πόλη ηρωική, ανυπότακτη, η οποία δόθηκε στο Σουλτάνο με εξαγορά. Αυτές οι δυο συμφορές είναι λογικό να αποδοθούν από τον ανώνυμο λαϊκό τραγουδιστή, ο οποίος υμνεί πάντα τις δραματικές στιγμές που χαράσσονται ανεξίτηλα στη συλλογική μνήμη του έθνους.

Στο πρώτο ποίημα περιγράφονται δραματικά οι τελευταίες στιγμές πριν την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς Τούρκους, μέσα στο Ναό της του Θεού Σοφίας. Η περιγραφή των όσων εκτυλίχθηκαν είναι συναισθηματικά φορτισμένη με έντονο το θρησκευτικό χαρακτήρα. Σε αυτόν τον σπουδαίο Ναό είναι συγκεντρωμένοι ο Αυτοκράτορας Κων/νος Παλαιολόγος, ο Πατριάρχης και προφανώς κάποιοι πιστοί, οι οποίοι συμμετέχουν στη Λειτουργία. Ξαφνικά εμφανίζεται ένας Αρχάγγελος, ο οποίος ανακοινώνει πως πρέπει να σταματήσει η δοξολογία, αφού η άλωση της Πόλης είναι απόφαση Θεού. Προτρέπει όμως να φυγαδευτούν στη Δύση τα ιερά κειμήλια της Ορθοδοξίας: ο Σταυρός, το Ευαγγέλιο και η Αγία Τράπεζα, ώστε να προφυλαχθούν από τους άπιστους Τούρκους. Όταν ακούγονται αυτά, οι εικόνες δακρύζουν και η ίδια η Παναγία ταράσσεται μέχρι να καθησυχαστεί πώς «πάλι με χρόνους και καιρούς πάλι δικά μας θα 'ναι». Σε όλο το ποίημα είναι διάχυτος ο πόνος και ο χαμός της Βασιλεύουσας, ο οποίος όμως δίνεται με μια θετική χροιά αισιοδοξίας, αφού τελικά με θεϊκή διαβεβαίωση θα επιστρέψει κάποια στιγμή σε χέρια Χριστιανών. Τα όσα μέλλονται να συμβούν παρουσιάζονται ως θεϊκή βούληση και άρα αναπόφευκτα, τονίζεται παρ' όλ' αυτά η σημασία της διάσωσης των ιερών κειμηλίων, ως συνέχεια της Χριστιανικής Παράδοσης.

Στο δεύτερο ποίημα περιγράφεται, σε πολύ πιο δραματικό τόνο, η αντίδραση των Παργινών μετά την πώληση της πόλης τους στους Τούρκους. Τραβούσαν οι γυναίκες τα μαλλιά τους και στηθοχτυπιόντουσαν. Οι γέροντες μοιρολογούσαν με μαύρα μοιρολόγια και οι παπάδες άδειαζαν τις εκκλησίες από τα ιερά κειμήλια. Η πιο συγκλονιστική πράξη όμως ήταν η αποκομιδή των οστών από τα νεκροταφεία και η καύση τους, ώστε να μην υπάρχει πιθανότητα βεβήλωσης τους από τους Αλβανούς. Η περιγραφή αυτών σε συνδυασμό με τον αποχωρισμό από τα πάτρια εδάφη τους, κάνουν το ύφος αυτού του ποιήματος πιο έντονο και τραγικό. Ουσιαστικά σε αυτήν περίπτωση εντοπίζεται ένα ρεαλιστικότερο υπόβαθρο αντίδρασης ανθρώπων και συνεπειών τις οποίες υφίστανται οι Παργινοί. Η συμφωνία μεταξύ Άγγλων και Τούρκων έχει ήδη υπογραφεί και οι άνθρωποι προσπαθούν να διαμορφώσουν το δικό τους πλαίσιο αντίδρασης.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2η: Ποιος είναι, πιστεύεις, ο λόγος για τον οποίο υπάρχει η διαφορά στο ύφος του θρήνου μεταξύ των δύο δημοτικών τραγουδιών;

Η διαφορά μεταξύ των δύο ποιημάτων στο ύφος του θρήνου πιθανότατα να οφείλεται σε δυο λόγους. Αρχικά το ποίημα «Της Αγίας Σοφίας» αφορά ένα γεγονός παγκόσμιας σημασίας, το οποίο σημάδεψε ανεξίτηλα την ελληνική ιστορία. Ο πόνος και ο θρήνος της άλωσης της Πόλης χαρακτήριζε στη μνήμη των ανθρώπων και δεν έγινε αποδεκτός. Έτσι από πολλούς αποδόθηκε σε θεϊκή απόφαση, η οποία στόχευε στην κάθαρση των ανθρώπων από τις αμαρτίες τους (σαν τιμωρία) και στη συνέχεια θα ακολουθούσε η ανακατάληψη της Πόλης. Οι μύθοι και οι θρύλοι κυριάρχησαν και κάλυψαν το γεγονός με μια δόση παραμυθιού ως αντίδοτο στη θλίψη της συμφοράς.

Η εξαγορά της Πάργας από τους Οθωμανούς, από την άλλη, αποτελεί ένα γεγονός σαφώς ήσσονος σημασίας αλλά ίσως πιο προσωπικό για τους κατοίκους της. Αυτή η πόλη χτισμένη στο δυτικό άκρο της Ελλάδας, γέφυρα επικοινωνίας με την Δύση, εξαγοράστηκε από το Σουλτάνο χωρίς να δοθεί καμία μάχη και έτσι η πόλη κατέστη έρμαιο των Τούρκων και των συμμάχων τους. Ουσιαστικά οι άνθρωποι θρηνούν το χαμό της πόλης τους, την οποία δεν είχαν τη δυνατότητα να προστατεύσουν και η οπτική αυτού του ποιήματος γίνεται έτσι πιο προσωπική, πιο ανθρώπινα βιωμένη από την μεριά απλών ανθρώπων, οι οποίοι

είναι δεμένοι με τον τόπο τους, τον οποίο αναγκάζονται εξαιτίας εξωγενών παραγόντων να εγκαταλείψουν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3η: Αφού ακούσεις το τραγούδι «Της Αγια-Σοφιάς» από το link στο οποίο σε παραπέμνω παρακάτω, να γράψεις πού οφείλεται ο τόνος του τραγουδιού (για την απάντησή σου θα λάβεις υπόψη σου και το εισαγωγικό σημείωμα που προηγείται του κειμένου «Της Αγια-Σοφιάς».

Ο τόνος του τραγουδιού είναι εύθυμος, χαρούμενος, ρυθμικός και δυναμικός. Αυτό οφείλεται κυρίως στο περιεχόμενο του, το οποίο αναφέρεται στην άλωση της Πόλης (αν και δεν αναμένεται κάτι τέτοιο αρχικά, για ένα τέτοιο γεγονός). Τα δημοτικά τραγούδια εκφράζουν με βαθιά απλότητα τις μεγαλύτερες αλήθειες του λαού μας, περιγράφοντας με γλαφυρότητα σημαντικά γεγονότα τα οποία αγγίζουν τη ψυχή όλων των ανθρώπων. Αν και εξιστορούνται τραγικά γεγονότα, δίνεται ταυτόχρονα μία ελπίδα στο υποδουλωμένο γένος για ελευθερία και ανόρθωση. Εκεί που όλα φαίνεται να έχουν χαθεί εντοπίζεται μία αχτίδα ελπίδας πως κάποια στιγμή στο μέλλον με θεϊκή Πρόνοια όλα θα διορθωθούν. Εξάλλου ο Ελληνισμός έπρεπε να περάσει από έναν ιδιότυπο θάνατο, να βιώσει και να συνειδητοποιήσει την απώλεια της Βασίλισσας των Πόλεων και να προετοιμαστεί ψυχικά και ηθικά για τους μελλοντικούς αγώνες που επρόκειτο να δώσει. Έτσι και έγινε: αφού αρχικά πέρασε το στάδιο της άρνησής για τον χαμό της Πόλης, στη συνέχεια ακολούθησε το στάδιο θυμού για τους λόγους που οδήγησαν στη καταστροφή, έπειτα ήρθε η θλίψη και το χαμηλό ηθικό, για να οδηγηθούμε στην ανάκαμψη και την αναδιοργάνωση όλων των δυνάμεων του έθνους με στόχο την εθνική ανεξαρτησία και την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού.

Μαργαρίτη Μαρία-Ελένη Β4, Lorenzo LOTTO. Pietà, 1508

Lorenzo LOTTO. Pietà, 1508

The most famous theory involving “stages of grief” is that of the Swiss psychiatrist Elisabeth Kübler-Ross. Her theory actually deals with terminally ill patients dealing with their own deaths, a process that might be called anticipatory grief, but she and others later realized it could apply to those mourning for others as well. Although different theorists have different ideas about the stages, in general, most agree that the opening stage is one of denial, followed by a period of anger, followed by some kind of depression or disorganization, with a final period of acceptance or reorganization. The stages do not necessarily occur in order, and they can and do overlap with one another. We can see these stages played out in works of literature.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Με ποιο τρόπο (χρώματα, χειρονομίες, άλλες κινήσεις, εκφράσεις προσώπου) εκφράζεται στον πίνακα η θλίψη και ο θρήνος;
2. Σε ποιο στάδιο θλίψης, σύμφωνα με το μοντέλο της Elisabeth Kübler-Ross, πιστεύεις ότι βρίσκονται το καθένα από τα πρόσωπα που θρηνούν και γιατί;

1) Η θλίψη και ο θρήνος στον πίνακα εκφράζεται εν μέρη μέσω των χρωμάτων που είναι σκοτεινά και μελαγχολικά. Αυτό δίνει έναν σοβαρό χαρακτήρα στον πίνακα.

Επίσης, ένα από τα πράγματα που βοηθούν στην έκφραση συναισθημάτων στον πίνακα είναι οι χειρονομίες των προσώπων που απεικονίζονται. Βλέπουμε έναν άγγελο να κρατάει το μπράτσο του

νεκρού ενώ το πρόσωπο του είναι γεμάτο δυσπιστία για τον χαμό του Κυρίου. Βλέπουμε έναν άντρα να στηρίζει το κεφάλι και το σώμα του Χριστού ενώ το πρόσωπο του δείχνει θλίψη και βλέπουμε την Παναγία να του φιλάει το χέρι του. Ενώ το πρόσωπο της είναι γαλήνιο, καταλαβαίνει ότι αυτή είναι η φυσική ροή των πραγμάτων. Τέλος, βλέπουμε μια γυναίκα που δεν μας δείχνουν το πρόσωπο της αλλά φαίνεται να κλαίει.

Όπως και σε κάθε άλλη περίπτωση οι εκφράσεις προσώπου είναι ένας βασικός τρόπος έκφρασης του οποιουδήποτε συναισθήματος.

2) Από την στάση και την έκφραση των ατόμων βλέπουμε ότι ο άγγελος είναι σε δυσπιστία για τον χαμό του Χριστού άρα είναι στο πρώτο στάδιο. Μετά, έχουμε τον άνδρα και την γυναίκα που κλαίει να είναι στο τρίτο στάδιο γιατί η έκφραση των συναισθημάτων της θλίψης είναι εμφανής. Τέλος, η Παναγία που φιλάει το χέρι του Χριστού φαίνεται να έχει αποδεχθεί το χαμό του παιδιού της άρα είναι στο τελευταίο στάδιο. Το δείχνει με το φιλί που δίνει στο παιδί της, γιατί φιλάμε τους αγαπημένους μας για να τους αποχαιρετήσουμε από την ζωή, δείχνοντας έτσι ότι αποδέχεται τον θάνατο του Χριστού

Μοσχοφίδης Μιχαήλ Β1, Ταφή

Ταφικά έθιμα - Ταφή

1. Ποια είναι η πίστη που κρύβεται πίσω από την εφαρμογή της ταφής στις διάφορες κουλτούρες που σου δίνονται;

Η ταφή εφαρμόζεται με ποικίλους τρόπους στα διάφορα έθνη του κόσμου με βάση την αντίληψη του κάθε λαού για τον θάνατο. Οι λαοί της Αφρικής, οι γηγενείς Αμερικάνοι, οι Ισλαμιστές, οι Αυστραλοί και οι αρχαίοι Κέλτες έχουν διαφορετικέςπίστεις για τον τρόπο που πρέπει να θάβουν τους νεκρούς τους.

Αρχικά, οι Αφρικανοί πιστεύουν στην ύπαρξη μετά θάνατον, δηλαδή ότι η ζωή και ο θάνατος είναι μια συνέχεια της ύπαρξης, και στη δύναμη των προγόνων τους που αποβίωσαν. Τα ταφικά τους έθιμα είναι τόσο θρηνητικά όσο και εορταστικά, διότι με την τελετουργία της ταφής εξασφαλίζεται η ανάπαυση εν ειρήνη του πνεύματος του πεθαμένου και η τοποθέτησή του ανάμεσα στους προγόνους. Επίσης, η σωστή ταφή σιγουρεύει ότι το φάντασμα του πεθαμένου δεν θα μείνει στον κόσμο των ζωντανών για να προκαλεί κακό.

Διαφορετική αντίληψη από τους Αφρικανούς για τον θάνατο παρουσιάζουν οι γηγενείς Αμερικάνοι. Οι Απάτσι, μία νομαδική φυλή Ινδιάνων, φοβούνται τους νεκρούς και κάνουν ό,τι μπορούν για να τους ξεφορτωθούν όσο το δυνατόν πιο γρήγορα. Έχοντας την πεποίθηση ότι οι νεκροί απεχθάνονται τους ζωντανούς, οι Απάτσι θάβουν γοργά τους νεκρούς τους σε απόμακρα μέρη, γιατί φοβούνται να μην στοιχειωθούν από τα φαντάσματά τους, και καίνε όλα τους τα υπάρχοντα. Αντιθέτως, οι Λακότα και οι Σιου δεν φοβούνται τους νεκρούς. Για αυτούς ο θάνατος είναι ένα γεγονός που πρέπει να εορτασθεί, καθώς πιστεύουν σε έναν κόσμο των πνευμάτων, όπου δεν υπάρχει πόνος και οδύνη.

Οι Ισλαμιστές έχουν την πεποίθηση ότι ο νεκρός δεν έχει καταλάβει ότι έχει πεθάνει. Για αυτό στη διαδικασία της ταφής ένας συγγενής μιλά στον νεκρό και του εξηγεί πως έχει πεθάνει. Αφού θάψουν τον νεκρό, δύο άγγελοι θα έρθουν στον τάφο του και θα του κάνουν τρεις ερωτήσεις στις οποίες, αν απαντήσει σωστά, η διαμονή του μέσα στον τάφο θα είναι ευχάριστη· για να τον επιβραβεύσουν οι άγγελοι τον αφήνουν να ρίξει ματιές στις χαρές του παραδείσου. Εάν, όμως, ο νεκρός απαντήσει λανθασμένα στις ερωτήσεις των αγγέλων, τότε ξεκινά το πρώτο στάδιο του κολασμού του. Ουσιαστικά, οι νεκροί

«κοιμούνται» και περιμένουν να αναστηθούν τη μέρα της κρίσης, όταν θα αποφασισθεί αν θα πάνε στον παράδεισο ή στην κόλαση.

Στην Αυστραλία η πίστη στις ταφικές τελετές είναι ότι διασφαλίζουν μια δίοδο προς τη μετά θάνατον ζωή και αποτρέπουν την επιστροφή των πνευμάτων που θα προκαλέσουν βάσανα στους ζωντανούς. Για να μην αναταραχτεί το πνεύμα του νεκρού δεν αναφέρεται το όνομά του και καταστρέφονται οι φωτογραφίες του. Συνήθως θάβουν είτε τους νεκρούς είτε τις στάχτες τους, αφού τους αποτεφρώσουν, αλλά κάποιιοι αφήνουν τους νεκρούς στον ήλιο μέχρι να μείνουν μόνο τα κόκκαλα και μετά τους βάφουν με ένα κόκκινο χρώμα και τους θάβουν σε μια σημαντική τοποθεσία.

Στον Κέλτικο πολιτισμό πίστευαν σε έναν κόσμο μετά θάνατον ο οποίος ήταν παρόμοιος με τον πραγματικό κόσμο χωρίς, όμως, τα αρνητικά στοιχεία, όπως αρρώστιες, πόνο και θλίψη. Εναλλακτικές μέθοδοι της ταφής σε τύμβο ήταν η αποτέφρωση ή, όπως και στους γηγενείς λαούς της Αυστραλίας, άφηναν τα πτώματα να σαπίσουν και να διαβρωθούν από τα καιρικά φαινόμενα και μόλις είχαν μείνει μόνο τα κόκκαλα τότε τα έθαβαν ή τα χρησιμοποιούσαν για μελλοντικές θρησκευτικές τελετές.

2. Τί μπορεί να σημαίνει αυτό για την ανθρώπινη ψυχή;

Από τους διάφορους τρόπους που αντιμετωπίζει ο κάθε λαός τον θάνατο συμπεραίνουμε ότι η ανθρώπινη ψυχή θεωρείται ως κάτι αιώνιο. Η συνέχεια της ύπαρξης της ανθρώπινης ψυχής είναι ένα κοινό χαρακτηριστικό σε όλα τα έθνη και για αυτό διαμορφώνονται κατάλληλα τα ταφικά έθιμα για να τιμηθεί ο νεκρός και να μεταφερθεί η ψυχή του με ασφάλεια στον επόμενο κόσμο.

Μωσής Νταίζη Β4, Αισχύλος, Επτά επί Θήβας.

Ερώτηση 1: η θλίψη του χορού με ποιο τρόπο εκφράζεται σε αυτό το χορικό;

- Το συγκεκριμένο χορικό της τραγωδίας του Αισχύλου 'Επτά επί Θήβας' αναφέρεται στο διπλό φονικό του Ετεοκλή και του Πολυνείκη μετά την μονομαχία τους. Παρόλο που ο Ετεοκλής είναι ο βασιλιάς της Θήβας και ο Πολυνείκης ένας κατακτητής που έρχεται για να κυβερνήσει την πόλη, ο χορός θρηνεί και για τους δύο. Δεν θρηνεί τους δύο άνδρες ως πολεμιστές ή ως βασιλιά και ως κατακτητή. Τους θρηνεί σαν δύο αδέρφια που τα γέννησε η ίδια μάνα, μοιράστηκαν τα πάντα στην ζωή και τώρα μοιράζονται και τον θάνατο. Δύο αδέρφια θύματα της κατάρρας του ίδιου τους του πατέρα.

Η θλίψη του χορού εκφράζεται με πολλούς τρόπους στο χορικό. Τα συναισθήματα εναλλάσσονται συνεχώς. Θυμώνει και με τους δύο: τους αποκαλεί 'άθλιους' και 'ντροπή των σπιτιών τους'. Απευθύνεται σε αυτούς αρχικά με β' πρόσωπο, σαν να τους έχει μπροστά του. Μετά έρχεται το μοιρολόι: 'αλί, δυστυχημένοι, αλί και στις κατάρρες'. Στο τέλος κάθε στροφής αναφέρεται στην αιτία του φονικού: στην κατάρρα του πατέρα. Ακολουθεί ο πόνος, ο θρήνος και η πίκρα. Από την μία τους θεωρεί 'άθλιους' και από την άλλη τους βλέπει με συμπάθεια. Στο τέλος αποδέχεται την μοίρα των δύο αδερφών, οι οποίοι χάθηκαν από 'θεόσταλτες κατάρρες' και, αφού επικράτησε η 'άτη', έπαψε η μοίρα τα χτυπήματά της. Άρα η θλίψη κλείνει με την αποδοχή της μοίρας, επομένως και του θανάτου των δύο αδελφών.

Ερώτηση 2: Το χορικό αποτελεί καθαρά νοούμενο θρήνο, κι αν όχι γιατί;

Το χορικό που εξετάζουμε, θεωρείται χορικό που εκφράζει το θρήνο του χορού για τον θάνατο των δύο αδερφών. Εκ πρώτης όψεως ακολουθεί τα βασικότερα στάδια του θρήνου: βλέπουμε ξεκάθαρα την οργή, το θυμό, τη θλίψη και στο τέλος την αποδοχή. Ο χορός μιλάει σαν ένα πρόσωπο που εκφράζει την θλίψη και τον πόνο για τον χαμό των δύο αδερφών. Ωστόσο, ξαφνικά ο χορός χωρίζεται σε δύο αντίθετα στρατόπεδα. Το ένα είναι με το μέρος του Ετεοκλή και το άλλο έχει πάρει το μέρος του Πολυνείκη. Η μάχη των δύο αδερφών μεταφέρεται στο πεδίο του θρήνου. Οι δύο αντίπαλες ομάδες θρηνούν το δικό τους κάθε μια νεκρό και η κάθε ομάδα μιλάει σε β' ενικό πρόσωπο. Πρόκειται για μία στιχομυθία, με την διαφορά ότι δεν απευθύνεται η μία ομάδα στην άλλη, αλλά η κάθε μια στον νεκρό που θρηνεί. Και οι δύο πλευρές συμφωνούν για την αίτια της συμφοράς, δηλαδή την κατάρα του πατέρα τους, και συνεχίζει στο ίδιο μοτίβο.

Ερώτηση 3: σε ποιο στάδιο θλίψης, σύμφωνα με το μοντέλο της Elisabeth Kubler-Ross, μπορεί να ενταχθεί το χορικό;

Όπως είναι γνωστό, κατά καιρούς γίνονται προσπάθειες να εντάξουν την θλίψη μέσα σε συγκεκριμένους τρόπους έκφρασης. Γνωστή είναι η προσέγγιση της Elisabeth Kubler-Ross, η οποία όρισε τα εξής στάδια της θλίψης: άρνηση, θυμό, κατάθλιψη και αποδοχή.

Το χορικό που μελετάμε δεν μπορεί να καταταχτεί ξεκάθαρα μόνο σε ένα από τα παραπάνω στάδια. Αποτελεί έναν συνδυασμό σταδίων, τα οποία δεν μπορούν να οριστούν επακριβώς, καθώς επαναλαμβάνονται. Για παράδειγμα, ο θυμός που κυριαρχεί στις δύο πρώτες στροφές επανέρχεται στο στίχο 902 με το χαρακτηρισμό 'άθλιοι'. Γενικότερα το στάδιο της θλίψης και κατάθλιψης κυριαρχεί σε όλο το χωρίο, καθώς εκφράζεται έντονα ο πόνος που προκάλεσε ο θάνατος των αδερφών (για παράδειγμα οι στίχοι 892 'αλί δυστυχισμένοι', 900 'βόγγος περνάει μες στην πόλη', 922 'να κλαίει τα δύο βασιλόπουλα της'). Στο τέλος έρχεται το στάδιο της αποδοχής: ο χορός αποδέχεται τη μοίρα των αδερφών που προέρχεται από την κατάρα του πατέρα και από τις συμφορές που στέλνουν οι θεοί. Πρόκειται δηλαδή για έναν κανονικό θρήνο, σύμφωνα με την Elisabeth Kubler-Ross, με σχεδόν όλα τα στάδια του, με κύριο στοιχείο τη θλίψη και τον πόνο.

Οικονόμου Ευπραξία Β4, Επιτύμβια στήλη του αποχαιρετισμού

Εργασία στην επιτύμβια στήλη του αποχαιρετισμού

1. Ποιο πρόσωπο της παράστασης πιστεύεις ότι είναι το νεκρό και ποια τα ζωντανά; Γιατί;

Το νεκρό πρόσωπο φαίνεται να είναι το κεντρικό, ενώ τα ζωντανά είναι τα υπόλοιπα δύο στα δεξιά και αριστερά αντίστοιχα. Αυτό μπορεί να υποστηριχτεί αρχικά επειδή το αποθανόν πρόσωπο κάθεται και βρίσκεται πάνω σε κάτι που λειτουργεί ως κάθισμα,⁴ με αποτέλεσμα να στηρίζεται χωρίς να καταβάλλει προσπάθεια. Το μπροστινό πρόσωπο αλλά και αυτό στο βάθος (από όσο μπορεί ο παρατηρητής να διακρίνει) είναι όρθια, κάτι που φυσικά προϋποθέτει να είναι ζωντανά τα άτομα.⁵

2. Με ποιο τρόπο (κινήσεις, εκφράσεις προσώπου) εκδηλώνουν οι ζωντανοί το πένθος τους;

Το πρόσωπο στα δεξιά σηκώνει το χέρι του πεθαμένου και το φέρνει κοντά του καθώς και ακουμπά το πηγούνι του, ανασηκώνοντας ελαφρά το κεφάλι του. Η πρώτη κίνηση θα μπορούσε να αποδοθεί ως μια προσπάθεια του ζωντανού να νιώσει σωματικά κοντά με τον νεκρό και να του δώσει ζωή, αφού η συγκεκριμένη ανύψωση του χεριού θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μόνο από κάποιον που μπορεί αυτόβουλα να το σηκώσει, δηλαδή από έναν ζωντανό. Από την άλλη, το ανασήκωμα του κεφαλιού του πεθαμένου φέρνει τα μάτια του στο ύψος των δικών του ματιών, με σκοπό να νιώσει πνευματικά κοντά αυτή τη φορά. Το τελευταίο σε συνδυασμό με την απελπισία που κυριαρχεί στο πρόσωπο του πενθούντος, είναι μια άσκοπη πρακτικά ενέργεια επικοινωνίας μεταξύ των δύο και η εκδήλωση μιας φάσης απόγνωσης.

4 **Είναι** κάθισμα: ο αρχαίος ελληνικός σκίμπος, το σκαμνί ή (σύμφωνα με το αντιδάνειο που πήραμε από τη γαλλική γλώσσα) σκαμπό

5 Πολύ καλή παρατήρηση. Μαζί με την άλλη παρατήρηση που έκανες εκτός εργασίας (για την ψηλάφηση του σφυγμού), φαίνεται πως έχεις και μάτι που βλέπει και μυαλό που ερμηνεύει. **Μπράβο!!!** (Σε ποιο προσανατολισμό είσαι;)

Το πρόσωπο στο αριστερό μέρος της εικόνας δεν φαίνεται να έχει κάποια έντονη έκφραση και δράση, παρά μόνο λειτουργεί ως απλός παρατηρητής στην κατάσταση. Τοποθετεί το χέρι του στο πλάι του κεφαλιού του, κοιτά συλλογισμένο τον νεκρό και το άτομο κοντά του χωρίς όμως να επεμβαίνει, κάτι το οποίο υπονοεί μια στενή σχέση με τα άλλα άτομα ή και μια πρώτη επαφή με τον θάνατο.

3. Σε ποιο στάδιο θλίψης, σύμφωνα με το μοντέλο της Elisabeth Kübler-Ross, πιστεύεις ότι βρίσκονται οι πενθούντες και γιατί;

Το άτομο στο δεξιό μέρος βρίσκεται μάλλον στο στάδιο της άρνησης. Καταβάλλει απέλπιδες προσπάθειες επικοινωνίας με τον νεκρό και δυσκολεύεται να τον αποχωριστεί, κάνοντας έτσι πιο ισχυρή την άποψη ότι δεν έχει αποδεχτεί τον θάνατο του. Το άτομο στο αριστερό μέρος είναι ήρεμο και ανέκφραστο, κάτι που σημαίνει ότι βρίσκεται είτε στο στάδιο της άρνησης, καθώς δεν το πιστεύει και έχει μείνει άναυδο είτε είναι στο στάδιο της αποδοχής, όπου καταλαβαίνει πως δεν μπορεί να φέρει πίσω στην ζωή τον νεκρό και απλώς παρακολουθεί.

Ρούσσου Μαρία Β2, Shakespeare Άμλετ

Shakespeare

Hamlet

Πράξη 1^η, Σκηνή 2^η

1. Τί αφορά ο θρήνος του Άμλετ;

Ο θρήνος του Άμλετ αφορά κυρίως τον γάμο της μητέρας του, Γερτρούδης, με τον θείο του Κλαύδιο, βασιλιά πια της Δανίας. Ο Άμλετ βασανίζεται από το φάντασμα του πατέρα του, βασιλιά Άμλετ, που τον αποχαιρέτησε με τα εξής λόγια: «χαίρε, χαίρε, χαίρε και μη με ξεχάσεις». Εκείνος δηλώνει πως ορκίστηκε σε αυτά τα λόγια, υπονοώντας πως δεν θα αφήσει την μνήμη του φαντάσματος του πατέρα του να ξεχαστεί και θα πάρει εκδίκηση. Θρηνεί τον χαμό του, θρηνεί για τον γάμο της μητέρας του με τον θείο του και θρηνεί την δική του ζωή μετά από τα πρόσφατα συμβάντα, γιατί ο Κλαύδιος, σε συμφωνία με την Γερτρούδη δεν τον αφήνει να φύγει για τις σπουδές του στη Βιτεμβέργη, αναγκάζοντάς τον να μείνει στη Δανία και να υποστεί το μαρτύριο της συμβίωσης μαζί τους. Ο Άμλετ έχει κρατήσει ακόμη το έθιμο των μαύρων ρούχων, με τον θείο του να τον χλευάζει και να τον μειώνει ως άνδρα. Επίσης, σκέφτεται την αυτοκτονία ήδη από τον τέταρτο στίχο, που εμβαθύνει τον θρήνο του Άμλετ, ώστε να μην υπόκειται σε αυτά τα βασανιστήρια.

2. Ποια στάδια περνά ο θρήνο

Τα βασικά στάδια του θρήνου είναι η άρνηση, ο θυμός, η κατάθλιψη ή η αποδιοργάνωση και τέλος η αποδοχή ή η αναδιοργάνωση. Ακριβώς τα στάδια που περνάει και ο Άμλετ. Αρνείται να βγάλει τα μαύρα ρούχα και να αποδεχθεί τον γάμο και τη βασιλεία του Κλαύδιου, θυμώνει και λέει σκληρά λόγια για την μητέρα του και τον θείο του στον μονόλογό του, αποδιοργανώνεται με το ζήτημα της ύπαρξης

(«To be or not to be; that is the question») και τελικά αποδέχεται την μοίρα του, δηλαδή την δολοφονία του Κλαύδιου, τιμώντας το αίτημα του φαντάσματος του πατέρα του. Ο Άμλετ αποκαλείται και από πολλούς ως «ο αναποφάσιτος ήρωας». Έχει αναλάβει μια αποστολή που γνωρίζει και νιώθει πως είναι το σωστό για εκείνον και γενικότερα για τους περισσότερους, ωστόσο είναι απρόθυμος να την φέρει εις πέρας και καταριέται τον εαυτό του για την αδυναμία του. Συνεχώς βρίσκει μια πρόφαση, για να χρονοτριβήσει να εκτελέσει το έργο που του έχει ανατεθεί.

3. Τί σκέψεις περνούν από το μυαλό του Άμλετ στο τρίτο απόσπασμα και τί είναι αυτό που, λογικά, τον αποτρέπει από το να τις πραγματοποιήσει;

Ο Άμλετ, σκεπτόμενος την αυτοκτονία σε έναν μονόλογο (soliloquy) ξεκινώντας με τον «Να 'ναι κανείς ή να μην είναι, – αυτό είναι το ζήτημα», βλέπει τον θάνατο ως μια ειρηνική απελευθέρωση από την ατελείωτη αγωνία και τη συνεχή σειρά προβλημάτων, ως έναν τρόπο να ξεφύγει από τις αφόρητες προκλήσεις της ζωής του. Συλλογίζεται τα προτερήματα του να αντιμετωπίζει τον θάνατο ή να αναζητάς να καταστραφείς από αυτόν. Μέσω των λέξεων που χρησιμοποιεί, της σύνταξης και της μεταφορικής γλώσσας, είναι προφανές ότι η αντίληψη του Άμλετ για τον θάνατο ως έναν ήρεμο και γαλήνιο ύπνο τον κάνει επιρρεπή σε αυτοκτονικές σκέψεις. Περιγράφει τη ζωή ως μια περίοδο όπου πρέπει «να υποφέρεις / Πετριές και σαϊτιές αχρείας τύχης» και «να παίρνεις τα όπλα ενάντια σ' ένα πέλαο βάσανα». Η χρήση των μεταφορών από τον Σαίξπηρ για να συγκρίνει τη ζωή με τη συνεχή συντριβή των κυμάτων της θάλασσας ή όπλων, δείχνει ότι ο Άμλετ βλέπει τη ζωή ως έναν αιώνιο αγώνα με οδυνηρές δοκιμασίες, όπως η «αχρεία τύχη» και τα «βάσανα». Δεν φαίνεται να έχει τη δύναμη ή το κίνητρο να δεχτεί τα βάσανα και να πάρει τα όπλα, για να ζήσει τη ζωή, αλλά αντ' αυτού σκέφτεται να αυτοκτονήσει για να μπει σε έναν ήσυχο ύπνο. Ο Σαίξπηρ χρησιμοποιεί σύνταξη, με τη χρήση παυλών: στη ρήση «To die—to sleep—No more—» τονίζει την άποψη του Άμλετ για τον θάνατο ως γαλήνια και τελική ανάπαυση. Τα σημεία στίξης επιβραδύνουν και περιβάλλουν κάθε ένα από τα θραύσματα, ειδικά στη φράση «Θάνατος-ύπνος», που είναι η αντίληψη του Άμλετ για την διαδικασία του θανάτου. Η επιλογή της λέξης «ύπνος» ως συνώνυμου τόσο του θανάτου όσο και της απουσίας του δείχνει ότι ο Άμλετ πιστεύει ότι ο θάνατος δεν είναι βασανιστήριο, αλλά μάλλον μια πολύ αναγκαία αιώνια ανάπαυση. Η φράση «εκπλήρωση» του Σαίξπηρ δίνει επίσης στον θάνατο μια αίσθηση ειρηνικής οριστικότητας. (Η λέξη «εκπλήρωση/consummation» χρησιμοποιείται συνήθως σε σχέση με το γάμο ή την τελική ικανοποιητική ολοκλήρωση ή επίτευξη κάποιου στόχου). Η χρήση της (δηλ. της λέξης) κάνει να φαίνεται σαν ο Άμλετ να καλωσορίζει τον θάνατο ως έναν τρόπο να επιτύχει τον τελικό του στόχο να τερματίσει τα βάσανα στη ζωή του. Εν τέλει, θεωρώ πως ο θρήνος του τον κάνει αναποφάσιστο, ο φόβος του άγνωστου τον κάνει να φαίνεται δειλός, και ίσως για αυτό να κωλυσιεργεί σε σχέση με την δολοφονία, κάτι που, τελικά, του στοιχίζει τη ζωή.

Σαρηγιαννίδης Ευθύμιος Β4, W. H. Auden. Στη μνήμη του W. B. Ye

Για ποιο λόγο ένας ποιητής θρηνεί για έναν χαμένο ποιητή;

Ο κόσμος της ποίησης είναι πλούσιος από προσωπικότητες οι οποίες αφήνουν το αποτύπωμα τους πάνω στην ιστορία της εκάστοτε χώρας από την οποία προέρχονται, αλλά και σε παγκόσμια κλίμακα. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι ο Ιρλανδός ποιητής **William Butler Yeats**, ο οποίος κατάφερε να αφήσει "κληρονομία" με τα έργα του. Έχοντας συγκινήσει άλλες ποιητικές προσωπικότητες χάρις την αξία του, είναι αυτονόητο πως ο χαμός ενός άξιου εκπροσώπου της κοινότητας των ποιητών θα ήταν ένα ισχυρά συναισθηματικό πλήγμα, όχι μόνο διότι μια ανθρώπινη ζωή χάθηκε, αλλά περισσότερο επειδή το ταλέντο του ως ποιητή έφυγε μαζί του· έτσι, παροτρύνεται τώρα ο υπόλοιπος κόσμος να αποφασίσει για την υστεροφημία του ονόματος του, όπως υποδηλώνεται και από το ποίημα. Οι ποιητές αλληλοκατανοούνται ως προς τον μόχθο που χρειάζεται να καταβάλεις κάποιος για να παραχθεί ποίηση· βλέποντας λοιπόν τον θάνατο ενός «συντεχνίτη» μπορούν να συν-πονέσουν σε μεγαλύτερο βαθμό από το υπόλοιπο κοινό, καθώς αντιλαμβάνονται και το κύρος του λογοτεχνικού έργου του θανόντος ποιητή.

Ποια στάδια θλίψης από το μοντέλο της Elisabeth Kübler-Ross περνά ο θρήνος του Auden;

Παρατηρούμε πως το μοντέλο για τα πέντε στάδια του πένθους, δεν ακολουθείται αυστηρά, καθώς, όπως η προηγούμενη παράγραφος ερμήνευσε, σε συχνότερη βάση, τα στάδια μεταξύ τους αλληλεπικαλύπτονται και εμφανίζονται με διαφορετική διάταξη από αυτήν του μοντέλου. Προσωπικά, παρατήρησα αυτές τις εμφανίσεις:

1. **Άρνηση:** Η πρώτη στροφή του ποιήματος φαίνεται να αντανακλά μια αίσθηση δυσπιστίας και σοκ για τον θάνατο του Yeats. Ο Auden γράφει: «Εξαφανίστηκε στα βάθη του χειμώνα: / Τα ρυάκια ήταν παγωμένα, τα αεροδρόμια σχεδόν έρημα, / Και το χιόνι παραμόρφωσε τα δημόσια αγάλματα». Η χρήση της λέξης «εξαφανίστηκε» υποδηλώνει μια αίσθηση ενός άτοπου περιβάλλοντος, και η εικόνα των παγωμένων ρυακιών και των εγκαταλελειμμένων αεροδρομίων ενισχύει αυτή την αίσθηση ενός κόσμου που έχει γυρίσει ανάποδα λόγω της απουσίας του.
2. **Θυμός:** Ενώ ο Auden δεν εκφράζει απροκάλυπτο θυμό στο ποίημα, υπάρχει μια αίσθηση απογοήτευσης και ακόμη και απελπισίας για την απώλεια του Yeats. Στην τέταρτη στροφή, από το τρίτο κομμάτι (III), ο Auden γράφει: «Με την καλλιέργεια ενός στίχου / Φτιάξτε ένα αμπέλι της κατάρρας, / Τραγουδήστε την ανθρώπινη αποτυχία / Σε μια αρπαγή αγωνίας». Αυτοί οι στίχοι εκφράζουν ένα είδος πίκρας ή δυσαρέσκειας για το γεγονός ότι το έργο του Yeats πρέπει να συνεχίσει να αντιμετωπίζει τις αποτυχίες και τους περιορισμούς της ανθρωπότητας.
3. **Κατάθλιψη:** Μεγάλο μέρος του ποιήματος μεταφέρει μια αίσθηση θλίψης και απώλειας· ιδιαίτερα παρατηρείται στη δεύτερη στροφή, η οποία λέει: «Γη, δέξου έναν επίτιμο καλεσμένο: / Ο Γουίλιαμ Γέιτς αναπαύεται.. / Αφήστε το ιρλανδικό σκάφος να κείτεται / Άδειο από την ποίησή του». Η χρήση της λέξης «άδειος» υποδηλώνει μια βαθιά αίσθηση απώλειας και μια αίσθηση ότι ο θάνατος του Yeats έχει αφήσει ένα κενό που δεν αναπληρώνεται στον κόσμο.^{6.7}

6 (Σχόλιο του Ευθύμη). Πιστεύω πως η θλίψη που νιώθει ο Auden, είναι και προσωπική (έχω διαβάσει κάποια παραρτήματα εκτός ποιήματος) και όχι μόνο οικουμενική για όλους.

7 (Σχόλιο δικό μου). Σαφώς και ο Auden εκφράζει προσωπικά συναισθήματα. Το δικαιούται απολύτως.

4. **Αποδοχή:** Η τελευταία στροφή του ποιήματος υποδηλώνει ένα είδος αποδοχής ή παραίτησης μπροστά στον θάνατο του Yeats. Ο Auden γράφει: «Στις ερημίες της καρδιάς / Άφησε το σιντριβάνι της θεραπείας να ξεκινήσει, / Στη φυλακή των ημερών του / Διδάξτε τον ελεύθερο άνθρωπο πώς να επαινεί». Αυτές οι γραμμές υποδηλώνουν ένα είδος συμφιλίωσης και αποδοχής με τη θνητότητα του Yeats και μια αναγνώριση ότι το έργο του θα συνεχίσει να εμπνέει και να ανυψώνει τις μελλοντικές γενιές.

Τί θρηνεί ο ποιητής;

Όπως έχω αναλύσει παραπάνω, ο χαμός μιας θεμελιώδους για τον καλλιτεχνικό χώρο της ποίησης προσωπικότητας είναι ένα σοβαρό πλήγμα, και ο Auden κάνει ξεκάθαρη την θλίψη του για το γεγονός. Βέβαια πιστεύω πως υπάρχει ένα υποδόριο νόημα πίσω από τις πολυάριθμες αλληγορίες και μεταφορές που αξιοποιούνται στο ποίημα. Ο Yeats έκτος από μια ποιητική προσωπικότητα, υπήρξε και παίκτης στα πολιτικά παρασκήνια της Ιρλανδίας. Ο ίδιος υποστήριζε κάποιες αρκετά αμφιλεγόμενες πολιτικές αντιλήψεις και με αυτές πορευόταν στην πολιτική του ζωή. Ο Auden ήταν κάθετα αρνητικός προς αυτές, αλλά εξέφρασε την δυσαρέσκεια του με πλάγιο τρόπο στο ποίημα. Ο νεκρός δεδικαίωται (κάτι που δεν πιστεύω άλλα μάλλον πίστευε ο Auden). Έτσι, χρησιμοποιείσε το πρόσωπο το Yeats ως ένα μέσο για να εκφράσει κοινωνικοπολιτική κριτική. Έκτος λοιπόν, από τον συναισθηματικό θρήνο, υπάρχει και ο θρήνος για το καθεστώς και την κατάσταση της Ιρλανδίας. Όπως αναφέρει μέσα στο ποίημα, *«τρελή Ιρλανδία σε πλήγωσε στην ποίηση»*, εξηγώντας πως ο ποιητής δεν έχει καν αναδιαμορφώσει την ίδια του την χώρα, και εωσότου είχε πεθάνει, *«Η Ιρλανδία έχει ακόμα την τρέλα της και τον καιρό της»* καθώς ο Yeats δεν κατάφερε να μετασχηματίσει ούτε κοινωνικά, μα ούτε και πολιτικά την χώρα.⁸ Εν τέλει, ο θρήνος του Auden, δεν περιλαμβάνει μόνο τον χαμό μιας σπουδαίας προσωπικότητας αλλά και τον χαμό του οράματος του Yeats.⁹

8 Δεν πιστεύω πως ένας οποιοσδήποτε ποιητής (του οποίου η ιδιοσυγκρασία είναι εντελώς διαφορετικά δομημένη απ' αυτήν ενός πολιτικού ή, έστω, στρατιωτικού ηγέτη), όποιες κι αν είναι οι πολιτικές του συμπάθειες, έχει τη δυνατότητα ή το δικαίωμα να μετασχηματίσει πολιτικά ή κοινωνικά μια χώρα. Το πολύ που μπορεί να κάνει είναι να εμπνεύσει, και όχι τόσο την πολιτική ηγεσία (αυτή τραβά το δικό της δρόμο) όσο το λαό – την κοινή γνώμη ή την εκλογική βάση – που, με τη σειρά του, μπορεί να ασκήσει πιέσεις στην πολιτική ηγεσία. Μέχρι εκεί.

9 Το όραμα του Yeats ήταν μια Ιρλανδία ελεύθερη, και αυτό εν πολλώ μέρει έχει γίνει (εκτός από το βόρειο κομμάτι της, για το οποίο έγιναν πολλές φασαρίες στη δεκαετία του '70 με τον IRA). Πρόκειται για έναν περήφανο λαό, με μια μεγάλη παράδοση και ιστορία, που τον λατρεύω (αν δεν ήμουν Ελληνίδα – πράγμα για το οποίο είμαι περήφανη – θα ήθελα να είμαι Ιρλανδή). Κρατούν ζωντανή την κελτική παράδοση.

ΚΑΛΕΒΑΛΑ

Το φινλανδικό έπος

Τί είναι αυτό για το οποίο θρηνεί η νέα στο απόσπασμα;

Στα απόσπασμα βλέπουμε έναν θρήνο και ένα σπαραγμό. Η νέα θρηνεί τη ζωή που αφήνει στο πατρικό της, για να παντρευτεί. Φεύγει από την παιδική της ηλικία. Και θρηνεί σα να χάνει άνθρωπο. Το κορίτσι της παιδικής της ηλικίας θρηνεί. Την έχει πείσει η γέριχη θερααινίς ότι το νέο της σπίτι με τον άνδρα και τα πεθερικά της θα είναι η καταστροφή της. Δε θα τη φροντίζουν ούτε θα της μιλούν καλά. Θα κουράζεται και θα ακούει βρισιές. Αυτά όλα την έχουν τρομάξει και είναι σαν να πηγαίνει σε φυλακή, σαν να πηγαίνει σε σφαγή. Και θρηνεί για τη ζωή στο πατρικό της που αφήνει πίσω. Θρηνεί την “σκλαβιά” που έρχεται.

Παρατηρούμε λοιπόν, μέσα από το απόσπασμα, έναν αληθινό σπαραγμό της κοπέλας που θρηνεί τη ζωή της. Η κοπέλα διακατέχεται από τα αρνητικά συναισθήματα της γέρικης θερααινίδος, η οποία ασκούσε επιρροή και έπαιζε καθοριστικό ρόλο στη ζωή της νεαρής και στον μελλοντικό της γάμο και αποφάσεις.

Τί ρόλο παίζει στο θρήνο «η γέριχη θερααινίς»;

Στο απόσπασμα βλέπουμε τη γέριχη θερααινίδα να περιγράφει στην κοπέλα το πώς θα είναι το μέλλον της από την ώρα που θα παντρευτεί, και της το περιγράφει πολύ μαύρο. Δεν είναι γνωστό αν αυτή η περιγραφή πραγματικά έγινε από το στόμα της θερααινίδος. Θα μπορούσε όμως να σκεφτεί κανείς ότι το έχει πλάσει η φαντασία της κοπέλας, ενώ στην πραγματικότητα είναι η μαύρη σκέψη της. Δηλαδή ο ρόλος της θερααινίδος, θα μπορούσε να είναι ο άλλος εαυτός της νεαρής κοπέλας.¹⁰ Ένα φανταστικό πρόσωπο που της λέει την κακή πλευρά του γάμου και της μελλοντικής ζωής της. Ένας άλλος εαυτός της.

Η νεαρή κοπέλα βλέπει τον εαυτό της μέσα από ένα ίσως φανταστικό πρόσωπο, μεγάλο σε ηλικία, που έχει αντιμετωπίσει ήδη αυτά που η νεαρή θα ζήσει. Και αυτή η ίσως φανταστική γέριχη θερααινίς, ενισχύει το θρήνο της. Τονίζει τα αρνητικά στοιχεία του γάμου και την οδηγεί στο να ξεσπάσει, να βγάλει από μέσα της όλη τη θλίψη.

Αυτό μπορεί να είναι και αναζωογονητικό, γιατί ξεσπώντας μπορεί εύκολα μετά να περάσει σε άλλο στάδιο της θλίψης και να οδηγηθεί στην αποδοχή των γεγονότων.

Σε ποιο στάδιο θλίψης βρίσκεται η νέα, σύμφωνα με το μοντέλο της Elisabeth Kübler-Ross; Ποια είναι τα στοιχεία που συνηγορούν σ’ αυτό;

Σύμφωνα με τη θεωρία της Elisabeth Kübler-Ross, οι άνθρωποι που αντιμετωπίζουν το θάνατό τους που έρχεται, περνούν από στάδια θλίψης και θρήνου: Αρχικά το πρώτο στάδιο είναι η άρνηση, μετά ο θυμός, μετά η κατάθλιψη και η αποδιοργάνωση και τέλος η αποδοχή και η επαναδιοργάνωση. Αυτά τα

10 Ενδιαφέρουσα ερμηνεία: κάτι σαν το «διαολάκι» στο κεφάλι της ή τη «σκιά» της στο ασυνείδητό της.

στάδια μπορεί να μην είναι πάντα διακριτά και να μπερδεύονται μεταξύ τους, να αλληλοσυμπληρώνονται.

Στο απόσπασμα βλέπουμε όντως ότι η κοπέλα διακατέχεται από πολλά συναισθήματα και στάδια θλίψης. Βλέπουμε την κατάθλιψη κυρίως και την αποδιοργάνωση, όμως μέσα σε αυτή την κατάθλιψη εύκολα διακρίνουμε το συναίσθημα της άρνησής της. Η άρνηση έχει να κάνει με το να αφήσει πίσω την μέχρι τότε ζωή της και να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα. Η κατάθλιψη φαίνεται από τον έντονο θρήνο και ότι τα βλέπει όλα μαύρα· και το στάδιο της άρνησης αποδεικνύεται ότι αρνείται να βρει ένα καλό σημείο στη νέα της ζωή. Δε την θέλει.